

II. CONȚINUTUL ARGUMENTĂRII : ARGUMENTE ȘI PROPOZIȚII ARGUMENTATIVE

Constantin Sălăvăstru

1. Tipuri de argumente utilizate în practica discursivă

Atunci când cineva intră într-o relație de argumentare cu o altă persoană, preocuparea lui principală este aceea de a aduce *argumente* (probe) în vederea susținerii sau respingerii unei teze în legătură cu care se poartă discuția critică. Fără îndoială că oricât de meșteșugite ar fi frazele sale, oricât de multe raționamente ar utiliza, dacă argumentele nu sunt suficient de puternice în raport cu teza susținută sau respinsă, atunci punctul său de vedere nu va putea să se impună și interlocutorului. Constatăm că *argumentele* constituie unul dintre ingredientele cele mai importante ale unei argumentări. Ele alcătuiesc *conținutul argumentării*. Există mai multe tipuri de argumente : *argumente bazate pe fapte, argumente bazate pe exemple, argumente bazate pe autoritate.*

1.1. Argumente bazate pe fapte.

În numeroase situații de argumentare, aducem ca dovezi în sprijinul afirmațiilor noastre diferite fapte. Când acuzarea cere pedeapsa maximă pentru un inculpat, ea își bazează cerea pe faptele săvârșite de individ, când opoziția parlamentară acuză guvernul de corupție, ea aduce în atenție faptele unor membri ai guvernului, când profesorul-diriginte argumentează în fața elevului său măsura scăderii notei la purtare, el aduce în sprijinul deciziei sale diferite fapte săvârșite de elev. Ce este un fapt ?

Deși discuțiile în legătură cu răspunsul la această întrebare sunt dintre cele mai diversificate, totuși am putea aproxima, fără a intra în detalii, că *faptul* poate fi asociat cu un *decupaj al realității* care poate fi adus la cunoștința unui terț în vederea unui scop bine determinat : îmbogățirea cunoștințelor (descrii faptele lui Napoleon pentru ca elevul să aibă cunoștințe în legătură cu aceste evenimente istorice), săvârșirea unei acțiuni (prezinți copilului faptele bune ale colegului său pentru ca să facă și el astfel de fapte), schimbarea unei atitudini (prezinți elevului faptele de ajutor reciproc dintre doi colegi ai săi pentru ca el să-și schimbe atitudinea de însingurat în clasă), determinarea unor sentimente (descrii faptele lui Ștefan cel Mare pentru a determina la elevi sentimentul de prețuire a istoriei neamului).

Într-o relație de argumentare, *faptele* sunt aduse în atenție pentru a *convinge* interlocutorul cu privire la adevărul sau falsitatea unei teze supusă discuției critice. Ele sunt utilizate adesea în argumentarea științifică :

“Într-o capsulă se pun oxid de mercur și bucățele de cupru, apoi se încălzește amestecul la flacăra unui bec de gaz. Se observă apariția picăturilor de mercur (...). Activitate independentă: Într-un pahar cu soluție de sulfat de cupru se introduce un cui de fier. Se observă că pe cui se depune cupru metalic, iar soluția se decolorează ” (Luminița Vlădescu, Olga Petrescu, Ileana Cosma, *Chimie*, manual pentru clasa a IX-a, E.D.P., București, 1998, p. 96).

Faptele descrise și observate (apariția picăturilor de mercur, depunerea cuprului metalic pe cui, decolorarea soluției de sulfat de cupru) constituie probe pentru susținerea ca adevărată a tezei : “Metalele pot reacționa cu nemetale, cu apă, cu acizi și cu compuși ai altor metale mai puțin active, formându-se o mare diversitate de substanțe”. Faptele sunt aduse ca probe în multe domenii ale argumentării : știință, istorie, filosofie, drept, literatură, politică, relații internaționale etc. Pentru ca faptele să aibă relevanță într-o argumentare, indiferent de domeniul în care ea se produce, utilizarea lor trebuie să respecte anumite *reguli de eficiență* : (a) *utilizarea faptelor într-o argumentare trebuie să țină seama de natura auditoriului* (interlocutorului) (unele fapte au o influență mai mare în raport cu anumite categorii de auditoriu, în timp ce altele sunt relevante pentru alte categorii de auditoriu : de exemplu, mulțimile reacționează favorabil la faptele cotidiene) ; (b) *faptele aduse ca probe într-o argumentare trebuie să se coroboreze între ele* (ele nu trebuie să se stânjenească argumentativ, adică nu trebuie să aibă acțiune contradictorie din punctul de vedere al argumentării : de exemplu, un fapt să susțină teza, iar altul să o respingă : în acest caz, argumentarea nu e coerentă) ; (c) *faptele invocate drept argumente trebuie să fie relevante* (relevanța are, aici, cel puțin două accepțiuni : un fapt este relevant dacă are o legătură de condiționare cu teza și, pe de altă parte, un fapt este relevant dacă este important și interesant pentru interlocutorul în fața căruia se argumentează ; altfel, el rămâne irelevant, iar argumentarea are puține șanse de reușită).

1.2. Argumente bazate pe exemple

Prezența cvasiuniversală a exemplurilor în cadrul unei argumentări este în afara oricărei îndoieli. Exemplul poate fi asociat drept faptul singular care este pus să îndeplinească, pentru un auditoriu oarecare, rolul unei reguli. Între argumentarea prin intermediul faptelor și argumentarea prin intermediul exemplurilor există o strânsă interdependență : de multe ori exemplele sunt selectate din rândul faptelor. Sfera exemplurilor este însă mult mai extinsă : ele pot fi aduse din domeniul valorilor, al atitudinilor, acțiunilor etc.

Și exemplele sunt invocate - ca mijloace de argumentare - probabil în toate domeniile. Iată o secvență semnificativă dintr-un text literar :

“La locul de întâlnire al celor ce știu tot - sala de mese de la Piedmont - știutorii se găseau în diverse stadii de întrebuițare și se aplecau unul spre altul, ca și cum aflaseră în hrană legătura dintre

sufletele lor. Ședeau doi câte doi, din loc în loc câte patru sau cinci, și ici colo câte un solitar, îngândurat sau contemplativ peste fumul unui trabuc, iar printre mese se strecurau sprinten chelnerii supli și ageri, cu fețe care nu semănau cu propriile lor chipuri, preocupați fiind să țină minte totul.

Lordul Saxenden și Jean, într-un colț de lângă capătul sălii, consumaseră un homar, băuseră o jumătate de sticlă de vin alb de Rin, și nu discutaseră despre nimic special...” (John Galsworthy, *În așteptare*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 227)

unde descoperim cu ușurință destule exemple prin intermediul cărora autorul urmărește să argumenteze un anumit mod de viață al societății din timpurile pe care le descrie cu atâta talent.

Care este rolul argumentativ al exemplelor? În multe cazuri, exemplele sunt aduse în discuție ca *puncte de plecare ale generalizărilor* :

“Faptul că adevărul legii este, prin esență, *realitate* devine iar pentru această conștiință care rămâne la observație o *opozitie* față de concept și față de ce e universal în sine ; adică ceva în felul legii sale nu este pentru conștiință o esență a rațiunii ; conștiința crede că obține aici ceva *străin*. Numai că ea contrazice această părere a sa prin fapta în care ea însăși nu ca universalitatea ei în sensul că *toate* lucrurile sensibile, *singulare*, ar fi trebuit să-i arate apariția legii spre a putea afirma adevărul acesteia. Că pietrele cad când sunt ridicate de la pământ și lăsate libere, pentru aceasta nu se cere ca încercarea să fi fost făcută cu toate pietrele “ (G.W.F.Hegel, *Fenomenologia spiritului*, Editura Iri, București, 1995, p. 151)

Există destule situații de argumentare în care exemplele constituie *suportul unor ilustrări convingătoare* :

“Am anunțat, lapidar, acum o săptămână că fostul director al Sucursalei Credit Bank din Târgoviște - Voicu Marin - a fost arestat. Surprinzător a fost impactul pe care l-a avut această acțiune a Poliției și Procuraturii asupra datornicilor băncii : debitorii care de ani de zile nu mai rambursaseră din datorii nici măcar un leu, animați, chipurile, de intenții bune, au dat buzna la bancă să-și achite restanțele. Într-o săptămână, sucursala târgovișteană a încasat în numerar sume care depășesc încasările cumulate pe ultimele șase luni. De unde se poate trage concluzia că atunci când instituțiile abilitate - Poliția, Procuratura și Justiția - sunt intransigente, FRICA BATE CONȘTIINȚA“ (P.P., *Frica bate conștiința*, “România liberă”, 16 februarie 1998).

Se pot determina criteriile de eficiență argumentativă și în legătură cu utilizarea exemplelor : (a) *exemplele trebuie îmbinate cu alte tipuri de argumente* (exemplul nu poate fi, în nici o circumstanță argumentativă, el singur, factorul decisiv care să asigure convingerea interlocutorului în legătură cu adevărul sau falsitatea unei teze, deoarece el este doar acela care confirmă teza într-un singur caz, ceea ce nu e suficient pentru convingere) ; (b) pentru a fi convingătoare, exemplele trebuie să aibă, în exercițiul argumentativ, o *forță mult mai mare decât generalizarea la care sunt puse să contribuie*

(cu cât exemplul este mai puternic în sprijinirea tezei cu atât șansa ca el să determine obținerea unui rezultat dezirabil este mai mare ; oricum, este o inabilitate argumentativă ca, punând în joc un exemplu comun, să avem pretenția unor rezultate grozave în argumentare) ; (c) rămân valabile, și în cazul exemplelor, o serie de exigențe evidențiate la argumentele bazate pe fapte (adaptarea la auditoriu, coroborarea, autenticitatea, relevanța).

1.3. Argumente bazate pe autoritate

Ce este autoritatea ? Dacă avem o problemă de sănătate, mergem numaidecât la medic pentru a ne prescrie un tratament, dacă suntem angajați într-un proces, apelăm la serviciile și sfaturile unui avocat, dacă propriul copil, ajuns la o vârstă critică, are probleme de adaptare și integrare în grup, atunci ne gândim să apelăm la sfaturile unui psiholog. În toate situațiile descrise, comportamentul nostru este determinat de faptul că persoanele la ale căror servicii apelăm sunt considerate *autorități* în domeniile respective (sănătate, relații juridice, relații interumane). La fel se întâmplă, de multe ori, și în situații de argumentare : când suntem puși să argumentăm o idee, un comportament asumat, o acțiune săvârșită, răspunsul nostru se concretizează în enunțuri de genul “Mi-a prescris medicul vitamina C”, “Mi-a spus d-l diriginte că nu e bine să fii un însingurat”, “Am auzit la televizor pe analistul politic X care a afirmat că...” etc. În toate aceste situații, ca și în altele asemănătoare, argumentele utilizate se bazează pe *autoritate*.

În general, autoritatea este înțeleasă ca fiind o persoană cu o competență recunoscută într-un domeniu al cunoașterii omenești. Pentru argumentare, termenul are un înțeles mult mai larg : pot fi recunoscute ca autorități (și, prin urmare, utilizate în practica discursivă drept argumente) și entități, altele decât ființa umană : valori, credințe, legi etc. Dacă însă reținem că autoritatea este o persoană, atunci, pentru ca ea să fie, cu adevărat, ceea ce pretinde a fi (adică autoritate), trebuie să fie îndeplinite simultan două condiții : *să aibă competență în domeniul argumentării* (dacă o persoană nu are competență în domeniul care ne interesează, atunci nu există nici un temei pentru a apela la cunoștințele ei în acest domeniu) și *competența să fie recunoscută de interlocutor* (dacă o competență, chiar reală, nu este recunoscută, atunci, pentru cel care nu recunoaște competența, ea nu există ca atare și nu este utilizată în argumentare). Secvența discursivă :

“Domnul Bowen afirmă pe bună dreptate că în nici un loc de pe lume amintirea antichității clasice nu s-a menținut atât de vie și de pură ca pe insula Itaca. Îndată după epoca marelui ei erou mitologic, insula s-a pierdut din amintire pentru un interval de timp de aproape trei mii de ani. (...). După Strabo (...), leucadienii aveau obiceiul ca în fiecare an, de sărbătoarea lui Apollo, să azvârle în mare de pe această stâncă un răufăcător, ca sacrificiu de ispășire pentru toate fărâdelegile poporului. Se

legau de el pene și păsări vii, ca să-i ușureze căderea, iar jos se țineau pregătite bărci pescărești înșirate una lângă alta, ca să-l salveze, de se va putea ” (Heinrich Schliemann, *Pe urmele lui Homer*, Editura Meridiane, București, 1979, pp. 47; 54)

pune la dispoziție o argumentare bazată pe autoritate (se invocă autoritatea istoricului grec Strabo pentru a susține anumite obiceiuri ale locuitorilor Greciei antice). Fiecare domeniu posibil al argumentării are autoritățile sale recunoscute, care pot deveni oricând, într-o dispută în aceste domenii, obiect al argumentului autorității. Machiavelli, Talleyrand, Churchill sunt considerați autorități în domeniul politic, Einstein, Bohr, Planck sunt considerați autorități în domeniul științelor fizico-chimice, Aristotel, Descartes, Kant sunt invocați adesea drept autorități în domeniul gândirii filosofice. Fiecare dintre aceste autorități întruchipează ideea de perfecțiune în domeniul în care s-au manifestat, un model de urmat pentru toți aceia care s-au dedicat domeniului în cauză. Chiar și numai invocarea numelui unor astfel de autorități în domenii diferite determină grade de convingere și adeziune din partea auditoriului.

A utiliza un argument bazat pe autoritate înseamnă a considera enunțurile cuiva drept argumente (temeiuri, probe) care pot justifica, prin ele însele și prin faptul că sunt cunoscute, susținerea sau respingerea unei teze¹. Din acest motiv, apelul la argumentele bazate pe autoritate este pus în legătură cu necesitatea întemeierii credințelor noastre. Întrebarea care se pune este următoarea : În ce măsură poate fi rațional justificat să întemeiem o parte dintre credințele noastre în baza apelului la autoritate ?² Discuțiile sunt, în acest punct, destul de controversate și, nu o dată, apelul la autoritate a fost trecut în categoria sofismelor argumentării și tratat ca atare.

Cine se poate constitui în obiect al autorității ? Putem invoca, într-o argumentare, *autoritatea persoanei*. Situații, domenii sau împrejurări diferite fac ca o persoană să aibă o influență atât de mare, încât numai invocarea ei constituie mobilul pentru asumția unei idei, schimbarea unui comportament sau declanșarea unei acțiuni:

“Sufletul omenesc este îndeobște așa de greoi la îndeplinirea datoriei, încât chiar un filosof de austeritate ca Kant a făcut din datorie legea altei lumi, decât aceea pământeană, unde imperativul etic e stăvilit atât de puternic de interese personale și calcule egoiste. Maiorescu a arătat totuși o admirabilă sprinteneală la îndeplinirea celor mai severe datorii, executându-și dârza linie etică, nici cu stângăcia șovăielii, nici cu scrâșnirea efortului, ba parcă mai degrabă cu grația unui zbor. Omul acesta simțea că orice alunecare poate lesne să se prelungească într-un lanț de alunecări, și a fost unul din puținii oameni care părea pătruns de ideea acestui vers al lui Corneille: «Un pas hors du

---

¹ Barbara Warnick, Edward S.Inch, *Critical Thinking and Communication. The Use of Reason in Argument*, Macmillan Publishing Company, New-York, 1989, p.112;

² Pierre Blackburn, *Logique de l'argumentation*, Editions du Renouveau Pédagogique Inc., Saint-Laurent (Québec), 1994, p. 214;

devoir nous peut mener bien loin»” (Ion Petrovici, *La comemorarea Junimei*, cuvântare rostită la Iași, în ziua de 3 Mai, 1936, în : V.V.Haneș, *Antologia oratorilor români*, Socec & Co SAR, București, f.a., p. 243);

secvență discursivă în care numele lui Kant, ca și acela al lui Corneille, sunt aduse în atenție pentru a susține teza privind activitatea culturală a lui Maiorescu.

Alteori recurgem la *autoritatea valorii*. Valorile, proprii fiecărui domeniu al cunoașterii în parte, constituie punctele nodale ale unui spațiu al cunoașterii. Instituite printr-un consens comunitar (orice creație este valoare dacă e recunoscută ca atare de cât mai mulți membrii ai comunității), făcând față testului timpului (o creație este valoare dacă timpul a consfințit-o ca atare), valorile sunt invocate adesea drept argumente în susținerea sau respingerea unei teze :

“Indiferent de dogmele pe care religia sau morala unei epoci ni le recomandă, suntem cu toții animați de dorința de a face bine. Dorim cu toții să fim mai buni. Cine nu simte această nevoie, omenește vorbind, este anormal : este un început de patologie” (René Huyghe, în : *Reflecții și maxime*, I, E.S.E., București, 1989, p. 206) ;

secvență în care ideea de *bine* este utilizată ca argument al autorității bazat pe o valoare.

Aplicația 1 :

Fie secvența discursivă:

“IRINA: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flăcările se-nălțau până la cer... Și el țipa: «Nu vă lăsați!»... Și pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: «Nu ne-m lăsa, dar du-te»... Și comisul Huru, și postelnicul Hrâncu îl târără afară din luptă, rupându-i veșmintele de pe el, și i-au zis: «Du-te, că Moldova nu pierde, d-om pieri noi!»... Și s-au stins și Hrâncu, și Huru, și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bătrâni și tineri, până la unul, că Mahomed, văzându-i a șoptit lăcrămând: «Oh! țara aceasta nu va fi a mea!»... Și sfântul s-a dus și-a adunat plăieșii, și-a adulmecat pe Mahomed lovindu-l de dinapoi și din lături pân' l-a trecut Dunărea... Și-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: «Aci, eu am fost frânt, să cunoască și să știe toată suflarea din țară că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat să fie numele lui în veacul vecilor»” (Barbu Ștefănescu-Delavrancea, *Apus de soare*, în: *Teatru*, Editura Minerva, București, 1983, p. 10);

(a) Să se determine structurile de argumentare care compun această secvență discursivă;

(b) Să se identifice tipurile de argumente utilizate pentru fiecare argumentare în parte;

(c) Să se explice, pentru fiecare argument folosit, dacă sunt sau nu sunt respectate regulile de eficiență argumentativă;

(d) Să se pună în evidență “efectul retoric” al fiecărui argument în parte, determinat de capacitatea lui de a impresiona receptorul.

Aplicația 2:

Fie următoarea propoziție, pe care o considerăm o teză a argumentării:

“Ștefan cel Mare a fost un domnitor care și-a iubit țara și neamul său”

Cerințe:

(a) Construiți câte o argumentare care să susțină această teză, utilizând un argument bazat pe fapte, un argument bazat pe valoare și un argument bazat pe autoritate;

(b) Construiți, în aceleași condiții, câte o argumentare care să respingă teza pusă în circulație.

Aplicația 3 :

Urmăriți, pe o perioadă de o săptămână, o emisiune de dezbatere la o televiziune oarecare sau diferite tipuri de articole dintr-un jurnal pe care-l citiți.

Cerințe:

(a) Identificați ponderea celor trei tipuri de argumente în argumentările pe care le promovează emisiunile urmărite sau articolele citite;

(b) Determinați factorii care influențează utilizarea acestor tipuri de argumente;

(c) Construiți argumentări proprii pe teme supuse dezbaterii și cu tipurile de argumente utilizate de interlocutori.

Aplicația 4:

Fie următorul text:

“Samson vorbi cu glas adânc: - Știu bine
Că-n sărutarea asta care-nșală
Ai plănuit vânzarea criminală,
Că voi cădea și voi muri prin tine.
Dar nu te-alung. E patima fatală
Mai scumpă decât viața pentru mine...
Și adormi, strângând-o lângă sine.
L-a biruit o curtezană pală!

L-a dezmiertat, l-a adormit cu sila, -
O, veacuri viitoare, contemplați-i!...
O clipă numai a cuprins-o mila,

Dar aplecându-și trupul plin de grații,
Zâmbind i-a smuls un fir de păr, Dalila,
Și-a suspinat pe gânduri: - Oh, bărbații !...”

(George Topârceanu, *Samson și Dalila*, în: *Balade vesele și triste*, Editura Albatros,
București, 1986, p. 82)

- (a) Să se determine tipurile de argumente din acest text;
(b) Pornind de la faptul că poezia dată este o parodie, să se explice utilizarea retorică a unor astfel de argumente.

2. Natura propozițiilor argumentative

2.1. Enunțuri, judecăți, propoziții : identificări, distincții, controverse

Problema raporturilor dintre semnificațiile celor trei termeni (enunț, judecată, propoziție) este una dintre cele mai complicate cu care se confruntă investigațiile din domeniul diferite : gramatică, semiotică, logică, filosofia limbajului etc. Nu este locul aici să intrăm în aceste controverse. Vom proceda însă la precizarea înțelesului termenilor în cauză din punctul de vedere al utilizării lor în practica argumentativă, așa cum este ea înțeleasă în contextul analizelor de față.

Enunțul este, pentru teoria și practica argumentării, o *modalitate de vehiculare* a unui conținut de gând (a unui înțeles) pentru un anumit interlocutor (cu excepția dialogului interior în care enunțul poate vehicula un conținut de gând chiar pentru locutorul care l-a pus în circulație ; acest caz este și rămâne irelevant pentru argumentare, care presupune, în cvasimajoritatea cazurilor, o deschidere spre altul). Această modalitate de vehiculare se concretizează în *semne* (care pot fi diferite : lingvistice, gestuale etc.) și *reguli de funcționare* a lor (care trebuie cunoscute de toți aceia care participă la relația dialogică de argumentare). Ansamblul de semne :

“Adevărul că este mai Mihai decât inteligent Maria este”

nu constituie un enunț, deoarece, încălcând regulile de funcționare a semnelor în limba română, nu transmite un conținut de gând, un înțeles. Ansamblul aceluiași semne, ordonate într-un alt mod :

“Adevărul este că Mihai este mai inteligent decât Maria”

este, pentru acela care cunoaște limba română, un enunț, deoarece el transmite un conținut de gând, un înțeles.

Determinarea conceptului de *judecată* introduce în scenă elementul central al unei argumentări : locutorul (interlocutorul). Enunțul putea fi analizat din punctul de vedere al modului în care semnele utilizate respectă regulile de funcționare a limbii ale căror constituenți sunt, făcând abstracție de locutor. Judecata nu mai poate fi neutră, deoarece ea exprimă, pentru argumentare, *situația de afirmare sau negare a unui enunț* (conținut de gând). Judecata exprimă *atitudinea locutorului (interlocutorului) în raport cu valoarea de adevăr pe care o acordă unui enunț al argumentării*. Cel care a pus în circulație enunțul :

“Adevărul este că Mihai este mai inteligent decât Maria”

îi acordă, aspectul e ușor de sesizat, valoarea *adevărat*, în timp ce, dacă interlocutorul său pune în circulație enunțul :

“Nu cred că Mihai este mai inteligent decât Maria”

conchidem că el acordă enunțului “Mihai este mai inteligent decât Maria” valoarea *fals*.

În ambele cazuri, avem de-a face cu judecățile proprii participanților la relația argumentativă privind enunțul “Mihai este mai inteligent decât Maria” din perspectiva valorii sale de adevăr. Este cât se poate de clar că, atunci când pun în circulație enunțuri cu rol argumentativ, interlocutorii le investesc, de fiecare dată, și cu o anumită valoare de adevăr. Că această valoare de adevăr este sau nu este cea reală, lucrul se va dovedi pe parcursul argumentării prin confruntarea cu alte enunțuri. Oricum, cel puțin în faza inițială, fiecare crede că enunțul pe care l-a pus în circulație în lupta argumentativă are valoarea de adevăr pe care el i-a acordat-o. De aici se desprinde o concluzie importantă : *conținutul argumentării este constituit din judecăți* cu privire la fapte, exemple, autorități etc. Judecățile sunt, deci, *enunțuri care au doar pretenția de adevăr*, pretenție exprimată de cei care le-au pus în circulație.

Am subliniat că judecata este un conținut de gând afirmat sau negat. Implicit, se presupune că, atunci când cineva afirmă un enunț, el îl consideră adevărat, iar când îl neagă, îl consideră fals. Totuși, interesează nu numai cum este considerat un enunț de către cel care l-a pus în circulație, ci și cum este enunțul în realitate din punctul de vedere al valorii sale de adevăr. Cel care îl pune în circulație se poate înșela adesea, or argumentarea trebuie să stabilească, pe cât posibil, valoarea de adevăr reală a unui enunț.

Interesează adică starea de concordanță dintre informațiile puse la dispoziție printr-un enunț și realitatea la care se referă enunțul. A raporta un conținut de gând la realitatea pe care el o reprezintă înseamnă a determina *valoarea de adevăr* a enunțului. În această situație, nu mai este vorba de *valoarea individuală de adevăr* pe care un locutor o acordă unui enunț (judecata sa în legătură cu enunțul), ci, pe cât este posibil, de *valoarea de adevăr în sine* a enunțului, care nu depinde de considerente individuale. O judecată pentru care se stabilește valoarea de adevăr în virtutea raportării conținutului ei de gând la realitatea pe care o exprimă poartă numele de *propoziție*.

De aici rezultă o consecință importantă pentru orice situație de argumentare : *dacă teza argumentării începe actul argumentativ prin a fi o judecată* (un enunț considerat adevărat doar de acela care îl pune în circulație), *ea trebuie să-l sfârșească prin a fi o propoziție* (un enunț considerat adevărat sau fals de toți participanții la relația de argumentare în urma confruntării cu realitatea exprimată de acest enunț). În fond, disputa critică dintre interlocutori într-o situație de argumentare are în vedere faptul că fiecare produce anumite judecăți (conținuturi de gând pe care le afirmă ca adevărate), unele dintre ele fiind în contradicție cu cele ale celorlalți interlocutori. Cum, într-un act rațional de întemeiere, nu este posibil ca două contradictorii să fie împreună adevărate, una sau alta dintre judecățile exprimate este adevărată sau falsă. Dovezile (probele) au menirea de a arăta, dincolo de subiectivitate, care judecată este adevărată și care este falsă.

Delimitarea celor trei concepte fundamentale ale conținutului argumentării (enunț, judecată, propoziție) pune o problemă cardinală pentru orice demers argumentativ : Ce utilizăm, în esență, într-un act de argumentare : enunțuri, judecăți sau propoziții ? *Posibilitatea argumentării* este dată de utilizarea *enunțurilor* (trebuie să vehiculăm un conținut de gând, pentru ca, interlocutorii neavând aceeași atitudine alethică față de el, să se poată declanșa susținerea și respingerea). *Realitatea argumentării* este dată de utilizarea *judecăților* (disputa critică nu începe decât atunci când fiecare interlocutor acordă o valoare de adevăr unui enunț și această valoare de adevăr este diferită de cea a interlocutorilor săi). *Finalitatea argumentării* este dată de obținerea *propozițiilor* (într-o argumentare, teza supusă dezbaterii trebuie, mai devreme sau mai târziu, să fie dovedită drept adevărată sau falsă, indiferent de ceea ce crede unul sau altul dintre participanții la relația dialogică).

2.2. Propoziție și atitudine propozițională

În general vorbind, judecățile puse în circulație de un locutor poartă cu sine și o anumită atitudine a locutorului față de judecata pusă în circulație. Aceste atitudini sunt foarte diferite : atitudini modale (exprimă credința locutorului că adevărul judecății emise

ține de o anumită modalitate : necesar, posibil, imposibil, contingent), atitudini epistemice (exprimă credința locutorului că adevărul judecății ține de o anumită modalitate epistemică : verificat, falsificat). Numim *atitudine propozițională* (termenul este utilizat de Russell și Quine) această *etichetă* pusă în legătură cu conținutul unei judecăți.

Ne interesează, pentru cadrul de analiză al argumentării, *atitudinile opinabile* față de conținutul unei judecăți, numite adesea și *modalități opinabile*. Conceptul de *modalitate opinabilă* a fost analizat, în literatura dedicată argumentării, pe dimensiunea raportului dintre o propoziție a argumentării și atitudinea locutorului față de ea. Au fost delimitate patru modalități opinabile : *convingerea* (asumarea de către un subiect oarecare a susținerii sau respingerii unei propoziții cu o forță puternică), *considerația* (o părere și o atitudine decise față de susținerea sau respingerea unei propoziții, dar cu o mare deschidere la contraargumentele interlocutorului în legătură cu aceeași propoziție), *părerea nedecisă* (atitudinea subiectului se află la egală distanță atât în raport cu susținerea, cât și în raport cu respingerea propoziției), *contestarea* (o atitudine de respingere a unei atitudini decise)³.

Dacă ne oprim la situația modalității opinabile *convingere*, ca atitudine a unui locutor față de o propoziție oarecare, detașând-o de sensul prea larg acordat în unele încercări asupra argumentării⁴, atunci ea poate fi atașată unei propoziții date, exprimând astfel atitudinea opinabilă față de propoziție. Avem de-a face cu următoarea propoziție modalizată opinabil :

Sunt convins că Picasso a influențat pictura secolului XX

alcătuită dintr-un *modus* (“convins”) și un *dictum* (“Picasso a influențat pictura secolului XX”). Păstrând atât *modus*-ul cât și *dictum*-ul și aplicându-le succesiv operațiile *afirmației* și *negației*, vom obține completarea tetradei propozițiilor opinabile în modalitatea *convingere* ;

- (a) Sunt convins că Picasso a influențat pictura secolului XX. = C(p)
- (b) Sunt convins că Picasso nu a influențat pictura secolului XX. = C(-p)
- (c) Nu sunt convins că Picasso a influențat pictura secolului XX. = -C(p)
- (d) Nu sunt convins că Picasso nu a influențat pictura secolului XX. = -C(-p)

³ Gheorghe Mihai, Ștefan Papaghiuc, *Încercări asupra argumentării*, Editura Junimea, Iași, 1985, pp. 33-48;

⁴ Philippe Breton, *L'argumentation dans la communication*, Editions La Découverte, Paris, 1996, pp. 3-6;

unde se observă cu ușurință aplicarea afirmației și a negației atât la nivelul modus-ului cât și la nivelul dictum-ului.

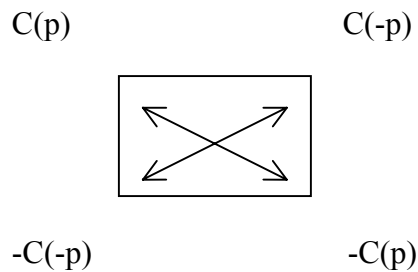
O inspectare chiar și sumară a acestei tetrade de propoziții opinabile ne duce la concluzia că între ele se instalează anumite relații de condiționare alethică. Dacă este adevărată propoziția opinabilă $C(p)$ (“Sunt convins că Picasso a influențat pictura secolului XX”), atunci propoziția opinabilă $C(-p)$ (“Sunt convins că Picasso nu a influențat pictura secolului XX”) este falsă. Dacă această din urmă propoziție opinabilă este adevărată, atunci prima este falsă. Prin urmare, între cele două propoziții opinabile, $C(p)$ și $C(-p)$, se instituie următoarele relații de condiționare alethică :

$$\begin{aligned} (A)C(p) &\rightarrow (F)C(-p) \\ (A)C(-p) &\rightarrow (F)C(p) \end{aligned}$$

Rezultă de aici că aceste două propoziții opinabile nu pot fi adevărate împreună, ceea ce înseamnă că *un locutor nu-și poate asuma drept convingere și o propoziție și negația ei*. Cele două propoziții pot fi însă false împreună, fiindcă locutorul poate să nu susțină prin convingere nici una dintre cele două propoziții, ci poate să le susțină printr-o altă modalitate opinabilă (considerație, contestare sau părere nedecisă). Suntem aici în prezența principiului noncontradicției și a *relației de contrarietate* care-l însoțește :

$$C(p) \xrightarrow{\text{(contrarietate)}} C(-p)$$

Relația de contrarietate este suficientă pentru a arăta că aceste patru propoziții modalizate opinabile în modalitatea convingere determină o structură de pătrat logic⁵ :

⁵ După cum a demonstrat Florea Țuțugan (*La théorie des rapports logiques entre les jugements de relation et entre les jugements de modalité*, “Acta Logica”, I, 1958, p. 70), oricare două contrarii sunt suficiente pentru a determina un “pătrat Boethius”. Petre Botezatu a demonstrat o teoremă mai tare: oricare dintre relațiile de opoziție slabă (subalternare, contrarietate, subcontrarietate) este suficientă pentru a determina un “pătrat Boethius” (T.34.3 din Ion Didilescu, Petre Botezatu, *Silogistica. Teoria clasică și interpretările moderne*, E.D.P., București, 1976, pp. 275-276);

care exprimă, cum e cunoscut din analiza logică, relația de contrarietate (între Cp și C-p), relațiile de subalternare (între Cp și -C-p și, respectiv, C-p și -Cp), relația de subcontrarietate (între -C-p și -Cp), relațiile de contradicție (între Cp și -Cp și, respectiv, C-p și -C-p).

Aceleași relații se pot stabili și în legătură cu celelalte modalități opinabile. E de reținut, pentru analiza practică a argumentării, că fiecare propoziție propusă ca un argument intră în jocul argumentativ cu o asemenea modalitate opinabilă care i se atașează de către cel care o emite și care exprimă atitudinea sa opinabilă față de propoziția ca atare. Argumentarea este, între altele, și o confruntare între modalitățile opinabile ale diferiților interlocutori în legătură cu judecățile puse în circulație pe parcursul relației dialogice.

2.3. Natura *dictum*-ului în propozițiile de opinie

Direct sau indirect, explicit sau implicit, argumentarea este și rămâne o construcție în care elementul central pare a fi propoziția opinabilă. Cum despre modus-ul unei astfel de propoziții am discutat până acum, ne rămâne să analizăm ce poate sta în postura de *dictum* al propoziției opinabile. Ne asumăm, în această privință, *modelul triadic al dialogicii intenționale*, propus de Gilbert Dispaux⁶ cu scopul de a realiza o analiză a dialogicii tranzacționale prin prima categoriei de *intenționalitate comunicativă*.

Încercarea lui Dispaux este mai amplă și plină de nuanțe și sublinieri. Dincolo de toate acestea, ideea este că în orice comunicare există o intenție comunicativă bine determinată. Aceste intenții comunicative se pot grupa în trei categorii : (a) *intenția de a comunica o observație* (am observat ceva și vrem să comunicăm și interlocutorului observațiile noastre, pornind de la presupuziția că el însuși nu a făcut astfel de observații) ; (b) *intenția de a comunica o evaluare* (am făcut o evaluare a unei situații și vrem s-o comunicăm și interlocutorului, care, sigur, nu este în posesia ei) ; (c) *a comunica o prescripție* (suntem în posesia unui sfat, a unui ordin pe care îl aducem la cunoștința interlocutorului). În raport cu criteriul pus în joc (intenționalitatea comunicativă), Dispaux distinge trei categorii de judecăți care alcătuiesc corpusul unei *dialogicii tranzacționale intenționale* : *judecăți de observație*, *judecăți de valoare* și *judecăți de prescripție*.

Judecățile de observație sunt, în general vorbind, judecăți descriptive. Prin intermediul lor o anumită realitate este adusă la cunoștința interlocutorului : fapte, situații, valori, relații sunt cunoscute de către interlocutori prin intermediul descripțiilor.

---

⁶Gilbert Dispaux, *La logique et le quotidien. Une analyse dialogique des mécanismes de l'argumentation*, Les Editions de Minuit, Paris, 1984, pp.13-61;

În general, judecățile de observație urmăresc cel puțin două finalități : fie să aducă la cunoștința interlocutorului o realitate pe care acesta din urmă nu a cunoscut-o în mod direct, fie să readucă în atenția interlocutorului o realitate pe care acesta din urmă a cunoscut-o cândva, dar pe care locutorul vrea s-o facă prezentă în momentul derulării relației dialogice. Secvența discursivă :

“Măcelul este mult mai redus, însă consecințele pentru beligeranți sunt mult mai grave. Am văzut țări mari cu armate puternice, pierzându-și orice existență normală în câteva săptămâni. Am văzut cum Republica Franceză și vestita armată franceză au fost înfrânte și silite la o capitulare totală” (Winston Churchill, *Discursuri de război*, Pilot Press Ltd., London, 1945, p.45) ;

este o descriere a situației militare pe care Churchill o aduce la cunoștința Camerei Comunelor la 20 August 1940. Secvența discursivă:

“Vă amintiți, în mod sigur, închiderile de bănci, cozile în fața brutăriilor, salariile de mizerie. Vă amintiți sechestrările de locuințe și de ferme și falimentele comerciale. N-ați uitat « orașele în stil Hoover» și tineretul țării confruntat cu un viitor fără speranță și fără muncă, porțile închise ale uzinelor, ale minelor, ale fabricilor, fermele abandonate și căzute în ruină, căile ferate paralizate, antrepozitele golite de mărfuri. Nu ați uitat tristețea disperată în care a căzut o întreagă națiune - și totala incapacitate a guvernului nostru federal” (Franklin D.Roosevelt, *Messages de Guerre*, publié par le Service Intérimaire Américain d’Information, 1945, p. 31)

este o descripție prin care Roosevelt aduce în atenția unei adunări electorale fapte și evenimente pe care americanii le-au trăit, dar pe care oratorul vrea să le facă din nou prezente în conștiința auditoriului.

Judecățile de valoare sunt judecăți cu semnificație “situată”, adică judecăți care exprimă atitudinea subiectului față de conținutul judicativ vehiculat. Ele se pun în circulație cu scopul de a arăta interlocutorului care este poziția preopinentului său în legătură cu o anumită problemă. Enunțul :

Atitudinea lui Socrate la proces a fost una de mare demnitate

pus în circulație de cineva, exprimă o judecată de valoare a acestuia din urmă, deoarece ea este rezultatul unei ierarhizări a individului despre care se vorbește prin prisma criteriului care identifică un concept precum cel de “demnitate”. Secvența discursivă :

“Vântul de generozitate universală a prilejuit, cum era natural, și mari exagerări. Mila, compătimirea și dragostea pentru țărănime au creat o imagine falsă a țăranului, o idealizare ieftină și dulceagă, departe de realitate. Pe măsură ce interesul pentru țăran creștea, s-a ajuns să nu se mai poată vorbi despre el decât în termeni hiperbolici. Iar când sufragiul universal a oferit un buletin de vot țăranului

analfabet și nemâncat, oropsitul de ieri s-a pomenit deodată tiran prin procură. Pentru că toate mișcările în favoarea țărănimii au fost infestate de retorism, au rămas simple intenții fără rezultate practice” (Liviu Rebreanu, *Laudă țăranului român*, în : *Discursuri de recepție la Academia Română*, Editura Albatros, București, 1980, pp. 282-294 ; citatul la p. 290) ;

are ca intenție comunicațională o evaluare, concretizată în judecățile de valoare diferite care populează acest text și pot fi identificate cu destulă ușurință.

Judecățile de prescripție sunt, în general vorbind, rezultatul observațiilor și al evaluărilor. Ele au ca intenție, atunci când sunt comunicate, să determine la receptor o acțiune, un comportament, o atitudine. De exemplu, în textul care urmează, marea majoritate a judecăților care-l compun sunt judecăți de prescripție :

“O, frații mei, noblețea voastră să privească nu înapoia voastră, ci mult *departe, înainte !* Căci alungați veți fi din toate țările părinților și celor vechi ai voștri. De-aceia *țările copiilor voștri* să le iubiți, iar dragostea aceasta vă va fi vouă, ca o noblețe nouă - țări încă nedescoperite, pe marea cea mai depărtată. Aceste țări le caute, fără întârziere, pânzele navei voastre ! Va trebui să răscumpărați, prin fiii voștri, faptul că sunteți copiii părinților ce i-ați avut ; astfel veți răscumpăra întreg trecutul” (Friedrich Nietzsche, *Așa grăita Zarathustra*, Editura “Edinter”, București, 1991, p. 228)

care pot fi determinate prin analiza textului.

Putem să tragem concluzia că dictum-ul unei propoziții opinabile se poate concretiza, atunci când o astfel de propoziție intră în conținutul argumentării, în cele trei tipuri de judecăți determinate după criteriul intenției comunicative: judecăți de observație, judecăți de valoare și judecăți de prescripție. Putem să atașăm o modalitate opinabilă unei judecăți de observație (“Consider că drumul până la Constanța este destul de lung”), după cum putem s-o atașăm unei judecăți de valoare (“Sunt convins că drumul până la Constanța este obositor și stresant”) sau unei judecăți prescriptive (“Consider că trebuie să te odihnești bine înainte de a pleca spre Constanța”).

Aplicația 5 :

Fie următoarea secvență discursivă:

“Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte dintr-un gard,
Iar flacăra lor geme:
Clipește-abia din când în când
Cu stingerea-n bătaie,
Lumini cu umbre-amestecând
prin colțuri de odaie.

.....
...O, nu ! Nu-i drept să te-ndoiești!

La geam tu sari deodată,

Prin noapte-afară lung privești -

- « Ce vezi? » întrab-o fată.

- « Mi s-a părut așa! »

Și jalea te răpune,

Și fiecare vorbă-a ta

E plâns de-ngropăcine”

(George Coșbuc, *Mama*, în: *Poezii*, Editura Albatros, București, 1987, pp. 90-91)

Cerințe :

(a) Să se determine judecățile de observație, judecățile de valoare și judecățile de prescripție din textul dat;

(b) Să se identifice funcțiile fiecăreia dintre judecățile identificate în textul pe care îl avem în vedere.

Aplicația 6 :

Fie următorul text:

“Cât de dulce-i odihna câteodată ! Și-apoi, de pe înălțimea pe care stăteam, ochiul nostru înota în văzduhul deșert de sub picioarele noastre, îmbrățișând nemărginitul cerc închis în depărtare de piscurile negre ale munților păduroși. Pe alocurea, munții se desfac și lasă ochiului visător o poartă de trecere către adâncurile fără de fund ale spațiului... Mai încolo, azurul albastru, această stavilă eternă a vederii omenești, părea că însemna, în nesfârșit hotarele nestrămutate dintre împărăția ochiului și a închipuirii. Sub picioarele noastre, sub însăși înălțimea pe care stăteam, se adăpostește mica și vechea bisericuță clădită de cel întâi anahoret al Sihlei. Altădată rugăciunile către Dumnezeu se făceau în ea; astăzi însă nu se mai slujește într-însa; și numai ca un soi de rămășiță religioasă se mai îngrijește de ea bătrânul pustnic, care înfruntă pustietatea locurilor acestora.

Trebuie să mărturisesc că , de altmintrelea, că singuraticul călugăr al Sihlei a rămas și până astăzi o enigmă pentru mine. Astfel, se tânguia sfinția-sa că hoții l-au călcat și l-au prădat și de puținul ce mai avea.

- Apoi atunci cum și pentru ce stai sfinția-ta în asemenea pustietate - îl întrebai eu - dacă mai ales, după cum spui, hoții te calcă și te pradă?

- Pentru ascultate și pentru Domnul, fiule, îmi răspunse el pe o notă oarecare din psaltichie, pironindu-și ochii în pământ și încrucisându-și cu evlavie mâinile pe piept.

Și nu mă puteam sătura, privind nepotrivirea izbitoare dintre această smerită milogeală și fața lui plină și roșie, ochii lui negri, mici și scânteietori, mâinile lui osoase, care păreau a fi deprinse cu multe nevoi și acea privire, mai ales, care se furișa, din când în când, repede spre noi și pe care niște gene lungi și dese n-o puteau îndestul ascunde” (Calistrat Hogaș, *Pe drumuri de munte*, Editura Ion Creangă, București, 1982, pp.50-51)

Cerințe:

(a) Identificați structuri de argumentare în textul dat;

- (b) Determinați elementele acestor argumentări;
- (c) Găsiți tipuri de argumente în textul dat;
- (d) Identificați eventualele propoziții opinabile în textul dat și determinați natura dictum-ului.

Set By T-D1 (yth_1100ro@yahoo.com)

